

Hluboké učení pro zpracování jazyka

Aleš Horák

E-mail: hales@fi.muni.cz
 http://nlp.fi.muni.cz/nlp_intro/

Obsah:

- ▶ Od klasických k hlubokým neuronovým sítím
- ▶ Neurální jazykové modely
- ▶ Architektura Long Short-Term Memory (LSTM)
- ▶ Architektura Transformer

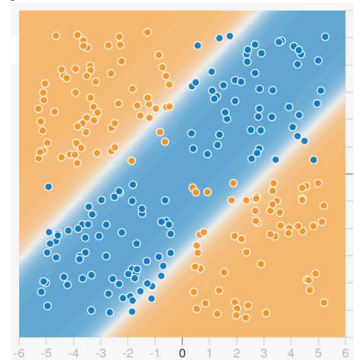
Klasické neuronové síť a text

Neuronové síť:

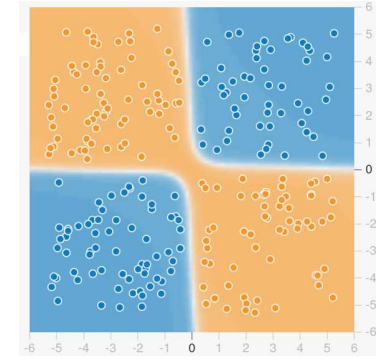
- ▶ od 1943 – McCulloch & Pitts – matematický model neuronu
- ▶ 1965 – první praktická vícevrstvá dopředná síť
- ▶ 1982 – praktická implementace zpětného šíření chyby pro trénování vícevrstevných sítí

praktické využití – klasifikační úlohy

jednovrstvá

dvouvrstvá

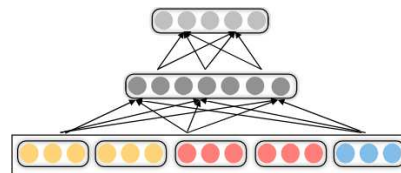

Klasické neuronové síť a text

Neuronová síť pracuje pouze s čísly – jak zadat text?

1. slova jako prvky vstupu:

- pevně daný slovník n slov
- one-hot kódování:
 $\langle 1, 0, 0, 0, \dots \rangle$
 $\langle 0, 1, 0, 0, \dots \rangle$

- pevně daná (maximální) délka vstupu m
- vstup síť – $m \times n$
- není vhodné pro velké slovníky

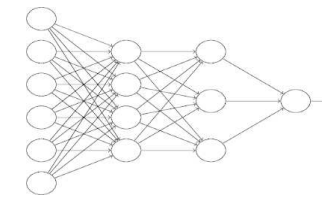
2. slova jako slovní vektory (word embeddings):

- stanovení pevné dimenze
- předpočítání/předtrénování na velmi velkých neanotovaných textech
 $\Rightarrow$ neurální jazykové modely
- zachycení sémantiky – podobná slova síť zpracuje podobně
- univerzálnější – vektory částí slov (subword/character embeddings)
- jen výměnou modelu můžeme zpřesnit výsledky

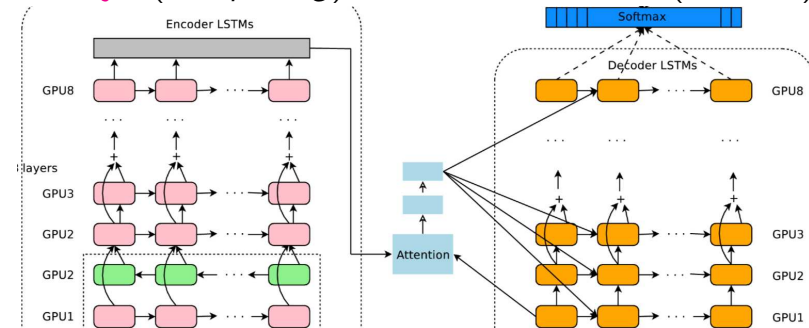
Hluboké učení

Hluboké neuronové síť:

- ▶ dopředné síť – plně propojené vrstvy

- ▶ cca od r. 2000 – metody a HW (GPU karty) pro učení sítí, které se skládají z mnoha (až desítek) heterogenních vrstev: konvoluční, sdružující (max pooling), rekurentní, klasifikační (soft max), ...

Neurální jazykový model

připomínka – **jazykový model**:

vstup: začátek textu jako řetězec slov $W = w_1 w_2 w_3 \dots w_{i-1}$

výstup: pravděpodobnostní distribuce dalšího slova $P(w_i | w_1 w_2 \dots w_{i-1})$

základní **neurální jazykový model s pevným kontextem** (*fixed-window*)

výstupní distribuce

$$\vec{y} = \text{softmax}(Uh + b_2) \in \mathbb{R}^{|V|}$$

skrytá vrstva

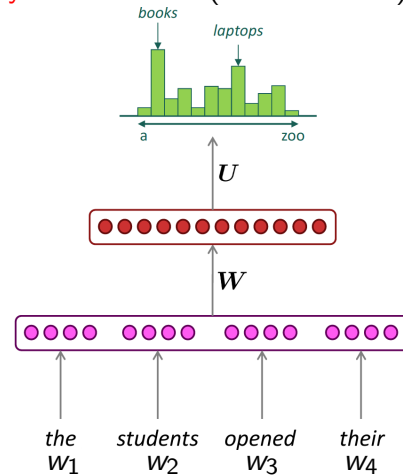
$$h = f(We + b_1)$$

řetězené vektory slov

$$e = [e_1; e_2; e_3; e_4]$$

slova na vstupu

$$w_1 w_2 w_3 w_4$$

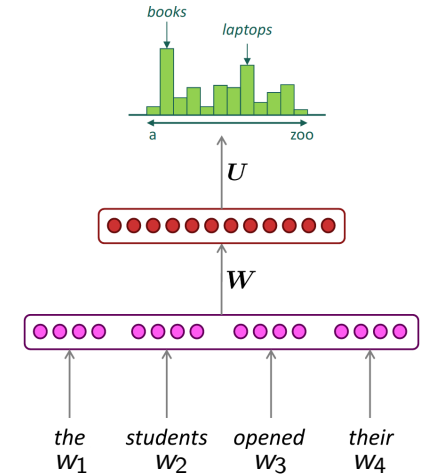
Neurální jazykový model s pevným kontextem

výhody proti n-gramovému modelu:

- ▶ není problém s **nenalezenými n-gramy**
- ▶ nemusíme počítat a ukládat **velké seznamy n-gramů**

problémy:

- ▶ (malá) **šířka kontextu**
- ▶ rozšíření kontextu – zvětšuje **W**
- ▶ ideální kontext je **příliš velký**
- ▶ váhy **W** závisí na **pořadí slov** – w_1 má jiné váhy než w_2

obr. z Stanford.Uni.

je potřebná neurální architektura pro **libovolně dlouhý vstup**

Rekurentní jazykový model

výstupní distribuce

$$\vec{y}^{(t)} = \text{softmax}(Uh^{(t)} + b_2) \in \mathbb{R}^{|V|}$$

skryté stavy

$$h^{(t)} = \sigma(W_h h^{(t-1)} + W_e e^{(t)} + b_1)$$

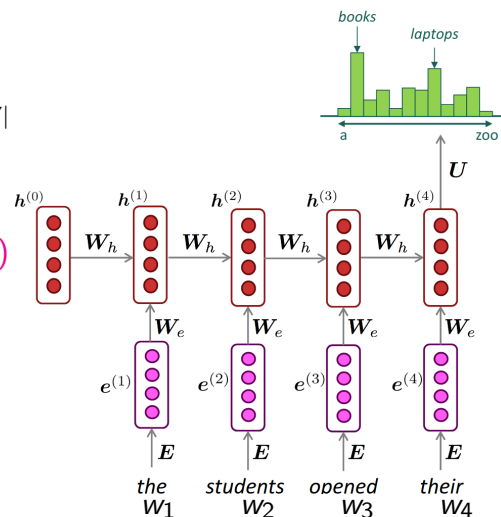
váhy W_h a W_e se aplikují **opakovaně**

jednotlivé vektory slov

$$e^{(1)}, e^{(2)}, e^{(3)}, e^{(4)}, \dots$$

slova na vstupu

$$w_1 w_2 w_3 w_4$$

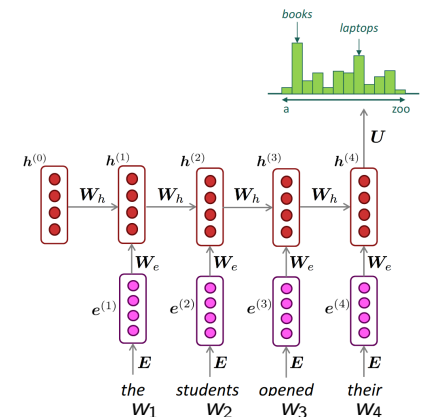
Rekurentní jazykový model

výhody rekurentního modelu:

- ▶ může zpracovat **vstup libovolné délky** (v praxi **věta**)
- ▶ výpočet je založen na **celé sekvenci**
- ▶ váhy jsou stejné – **nezávislost na pozici**

nevýhody:

- ▶ rekurentní výpočet je **pomalý**
- ▶ s **délkou** sekvence se informace **rozměňují**

vyzkoušejte – https://muni.cz/go/ib030_text_gener

Kvalita jazykového modelu

základní srovnávací metrika – perplexita (“zmatenost”):

- ▶ srovnání na vybraném testovacím textu
- ▶ poměrově vyjadřuje z kolika slov se vybírá predikce
- ▶ nižší hodnota = lepší perplexita

Rekurentní modely → zlepšení perplexity

<i>n</i> -gramový model → rekur. ↓ modely	Model	Perplexita
	Interpolated Kneser-Ney 5-gram (Chelba et al., 2013)	67.6
	RNN-1024 + MaxEnt 9-gram (Chelba et al., 2013)	51.3
	RNN-2048 + Blackout sampling (Ji et al., 2015)	68.3
	Sparse Non-negative Matrix factorization (Shazeer et al., 2015)	52.9
	LSTM-2048 Oozefowicz et al., 2016)	43.7
	2-layer LSTM-8192 Oozefowicz et al., 2016)	30.0

zdroj research.fb.com/building-an-efficient-neural-language-model-over-a-billion-words

Hyperparametry hlubokého učení

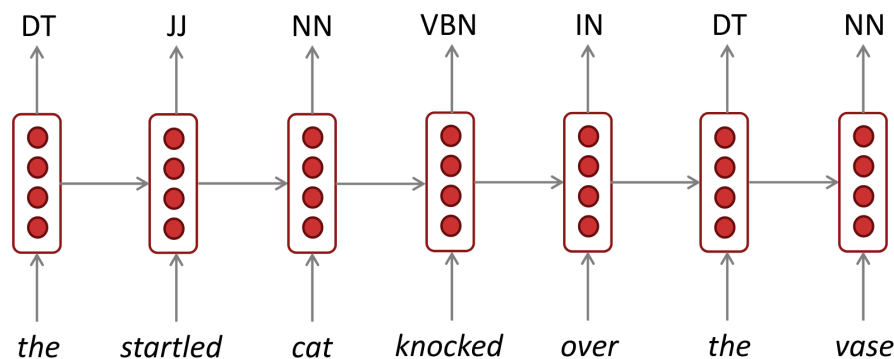
Hluboké učení – kromě architektury sítě i množství hyperparametrů:

- ▶ **regularizace** (např. L2-regularizace) – brání přeučení sítě ke ztrátové funkci (*loss function*) přidává “pokutu” $\lambda \sum_k w_k^2$
- ▶ **dropout** – cíleně způsobuje náhodné výpadky vstupních hodnot simuluje šum v datech – nutí síť ke generalizaci
- ▶ **dimenze skryté vrstvy** (*hidden layer dimension*) vyšší hodnoty umožní síti více si pamatovat, ale prodlužují výpočet
- ▶ **optimalizační funkce** (*optimizer*) základní – *Stochastic Gradient Descent, SGD* pro různé úlohy sofistikované varianty *Adagrad, RMSprop, Adam, ...*
- ▶ **míra učení** (*learning rate*) – řídí rychlost učení obvykle funkce, jejíž hodnota se snižuje, např. $lr_0 e^{-kt}$ hodně závisí na optimalizační funkci

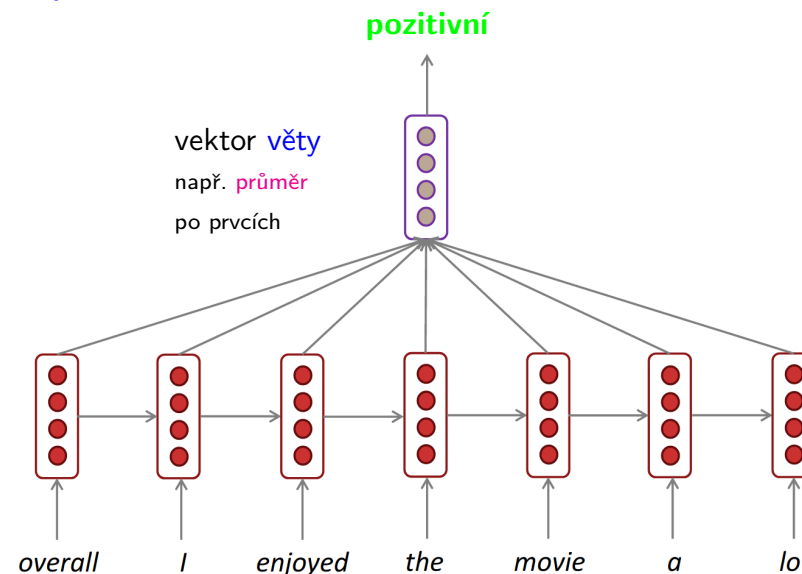
Hodnoty hyperparametrů se určují podle zkušeností nebo experimentálně

Využití rekurentních sítí – značkování

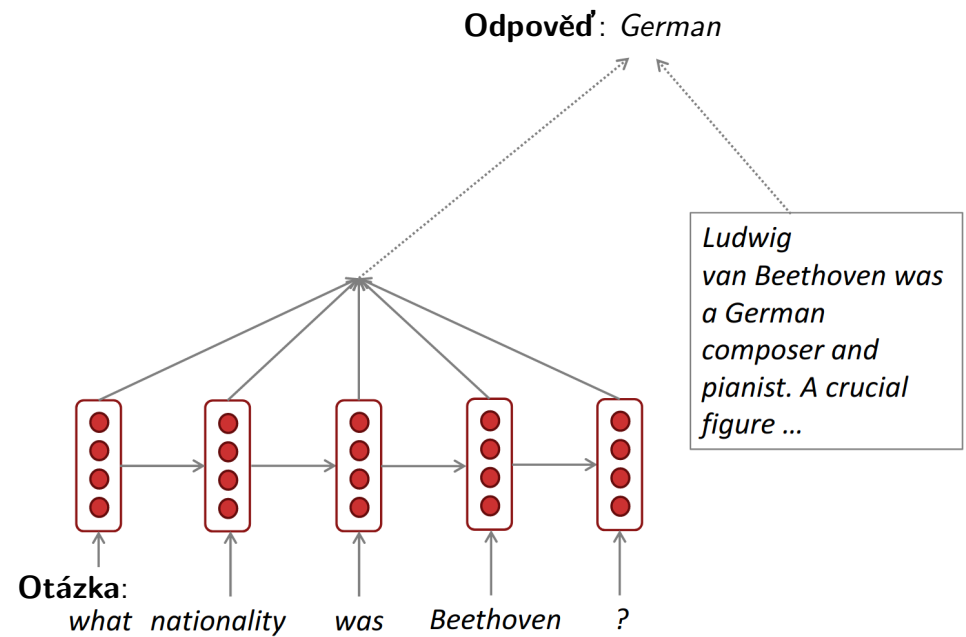

Využití rekurentních sítí – klasifikace vět

např. analýza sentimentu

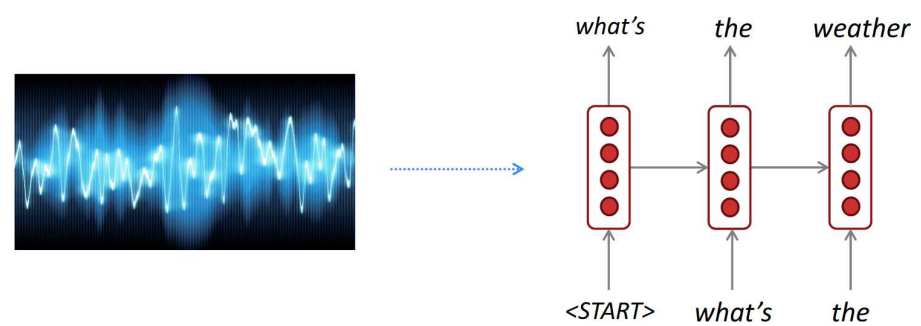

Využití rekurentních sítí – odpovídání na otázky

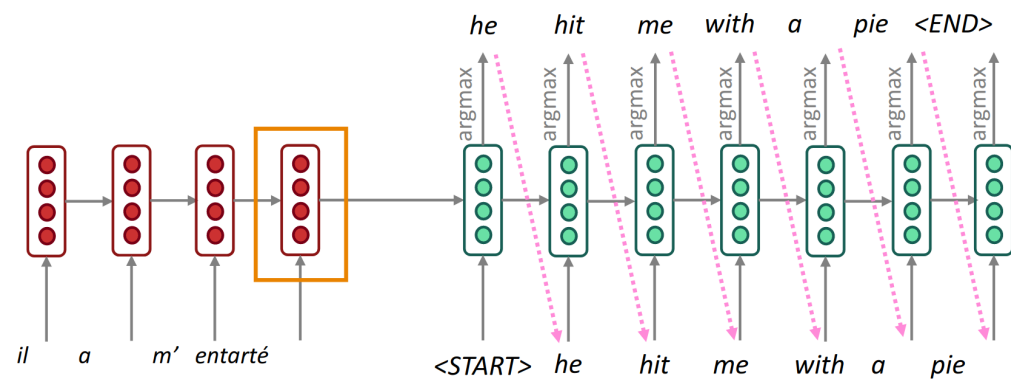
Využití rekurentních sítí – podmíněné generování

zapojení dalších **sekvenčních podmínek** – **syntéza řeči**, **strojový překlad**, **sumarizace**

Využití rekurentních sítí – seq2seq

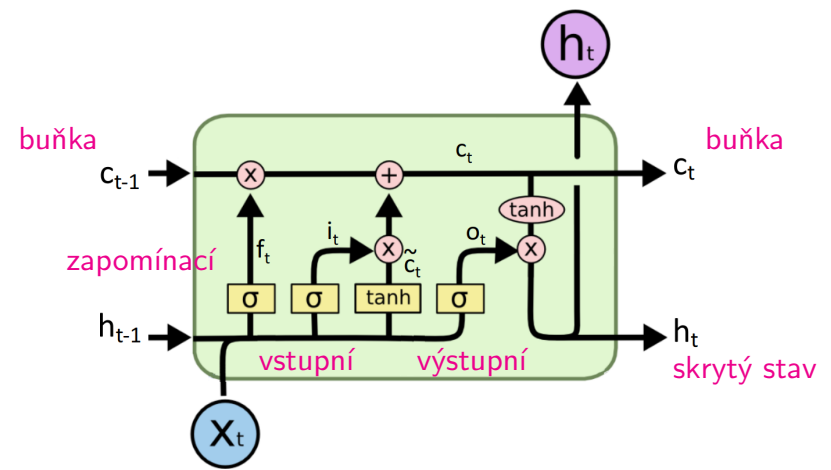
častá varianta – model **sequence-to-sequence (seq2seq)**
dvě rekurentní sítě – **enkodér** a **dekodér**

Architektura Long Short-Term Memory (LSTM)

problém trénování velkých RNN – **mizející gradient** (násobení malých čísel → 0)
řešení – **architektura Long Short-Term Memory, LSTM**:

- ▶ **buňka (cell) c_t** – pomocná paměť
- ▶ 3 brány: **vstupní**, **výstupní** a **zapomínací (forget)** – regulace info do a z buňky

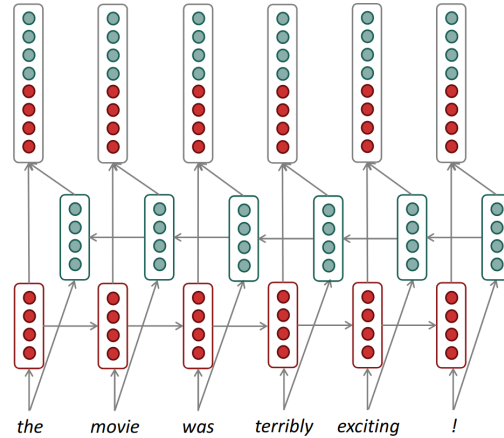

Architektura Long Short-Term Memory (LSTM)

hlavní **výhoda LSTM** – schopnost nalézt **vzdálené závislosti**
nevýhody – lineární postup, výpočet **nelze paralelizovat**

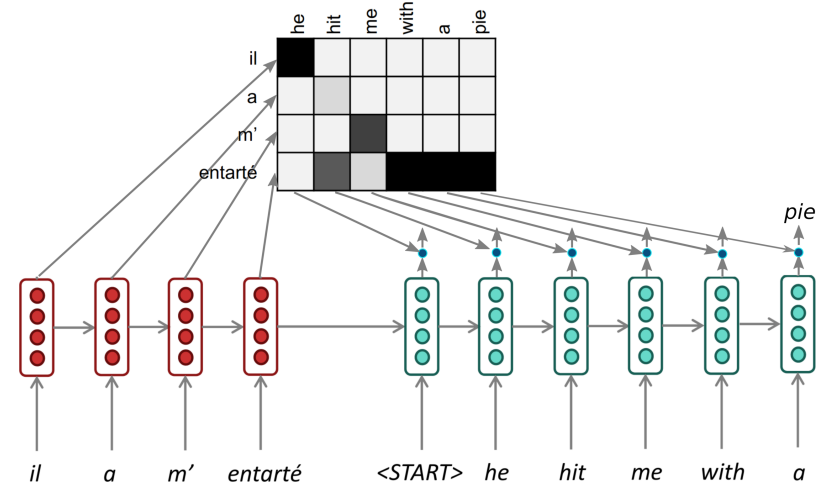
rekurence je **směřovaná** –
 zleva doprava
 ⇒ jiný důraz při průběhu
 zprava doleva

obousměrné (bidirectional) BiLSTM
 spojení **dopředné LSTM**
 a **zpětné LSTM**
 výstupy se **spojí (concatenate)**
 do výsledných vektorů
 (2× dimenze)

Mechanismus attention

u **rekurentních sítí** – celá věta reprezentována jako **jeden vektor**
 mechanismus **attention** (“pozornost”) – detailní provázání informací

Architektura Transformer

“Attention is All You Need” (Vaswani et al, 2017)

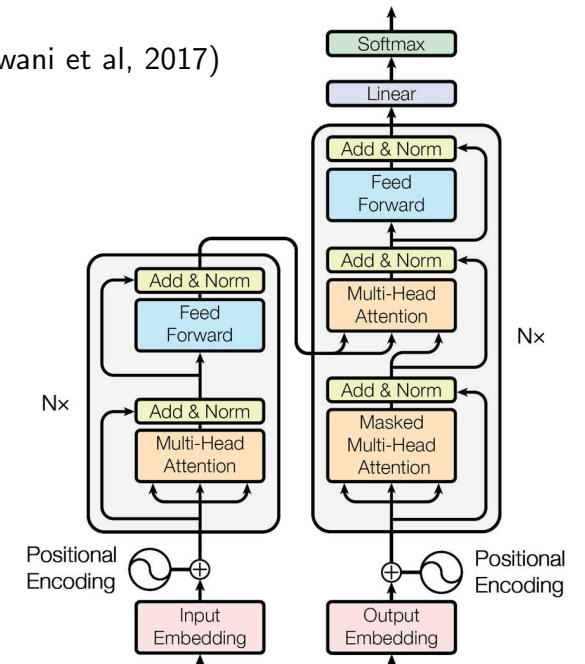

Architektura Transformer

“Attention is All You Need” (Vaswani et al, 2017)

architektura **transformer**:

- ▶ **pod-slovní vektory (subword embeddings)**
- ▶ vektory **pozice**
- ▶ **self-attention**
- ▶ **více hlav (multi-head attention)**
- ▶ **reziduální spojení, normalizace a škálování**

Architektura Transformer

výhody:

- ▶ základ **pokročilých jazykových modelů** s předtrénováním
- ▶ aktuálně **nejlepší výsledky** téměř ve všech NLP úlohách
- ▶ trénování je dobře **paralelizovatelné**

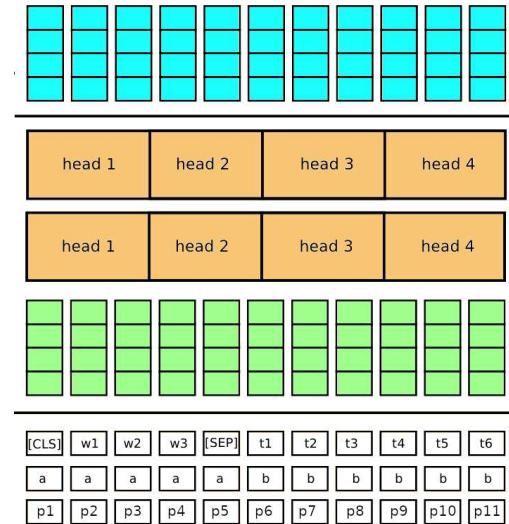
nevýhody:

- ▶ **kvadratický výpočet** (plné) self-attention vs. lineární růst u rekurentních modelů
návrhy – **random attention**, **window attention**, ...
- ▶ **lineární** reprezentace **pozice**
návrhy – **relativní pozice**, **syntaktická pozice**, ...

BERT, ALBERT, RoBERTa

Bidirectional Encoder Representations from Transformers (BERT)

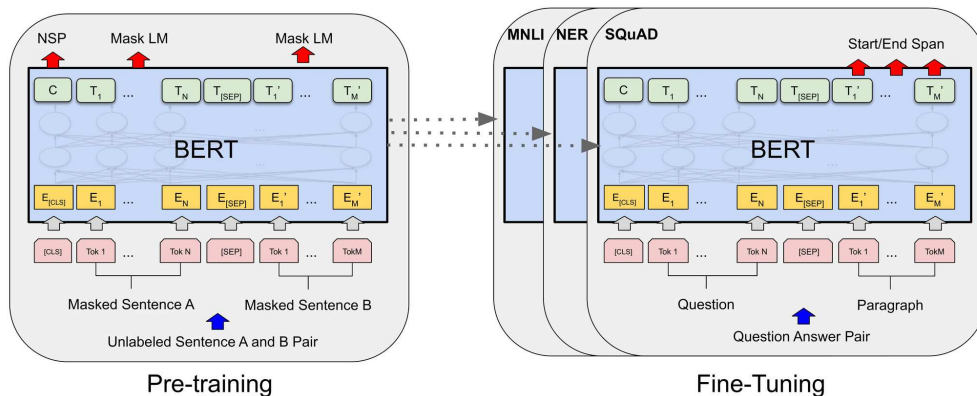
- ▶ jen **enkodér**
- ▶ symboly **[CLS]**, **[SEP]** a **[MASK]**
- ▶ vektory **segmentů**
- ▶ **maskovaný vstup**
- ▶ úloha **predikce následující věty** (Next Sentence Prediction)
u ALBERT **predikce pořadí vět** (Sentence Order Prediction)

BERT – předtrénování a vyladění

pro většinu úloh se BERT trénuje ve **dvou fázích**:

- ▶ **předtrénování** (*pre-training*) – na **obecných** velkých **textech**
- ▶ **vyladění** (*fine-tuning*) – dotrénování klasifikace pro **konkrétní úlohu**

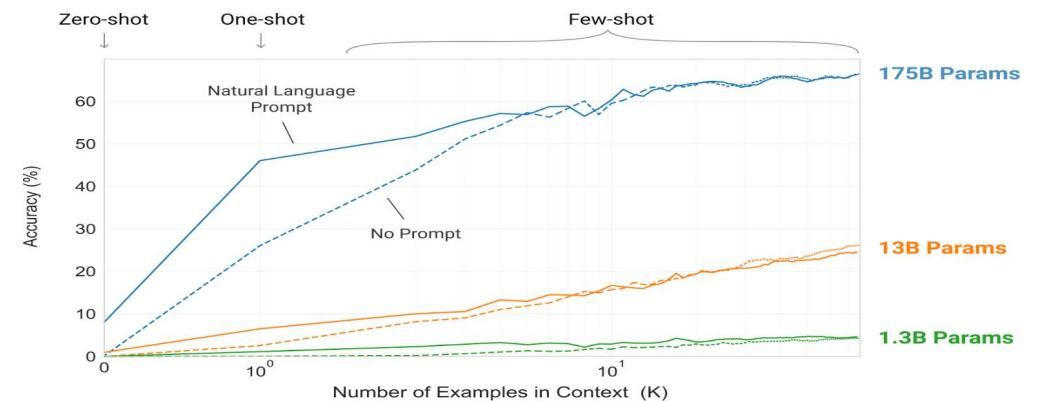
GPT, T5, ELMo, ERNIE, ELECTRA, ...

množství **variant** architektury **transformer** podle

- ▶ doplnění **vstupních vektorů**
- ▶ techniky **předtrénování**
- ▶ **obsahu** a **velikosti textů** pro trénování

většinou platí: **větší model** → **lepší výsledky**

platform.openai.com/examples